

Р. В. Амчба-Маргания, И. И. Осиа

АҢСУА БЫЗШӨЕИ АЛИТЕРАТУРЕИ

Арцааы ишәкәы

Аабатәы акласс

Қырттәыла ацареи ацарадырреи рминистрра ала агрф ақәцоуп
2021 шықәсазы

Атыжыырта "Интеллект"
Қарт 2021

Р. В. Амчба-Маргания, И. И. Осиа
АԢՏՄԱ ԲՅԶՏԹԵԻ ԱԼԻԹԵՐԱԿՄԵԻ
Արժափы ишәкәы
2 АКЛАСС
Атыжыыртә "Интеллект"
Қарт 2021

Аредактор: Миназ Лазба
Адизаинер: Илиа Хелаиа

გამომცემლობა ინტელექტი
თბილისი, ილია ჭავჭავაძის გამზირი 5
225-05-22, 599 55-66-54
info@intelekti.ge www.intelekti.ge

ISBN 978-9941-31-331-8

© Атыжыыртә "Интеллект", 2021
© Р. В. Амчба-Маргания, И. И. Осиа, 2021

АРЦАҰЫ ИЗЫ АБЖЬАГАРАҚӨА:

АРЦАҒАШӨКӨЫ АҚОНЦЕПЦИЯ	4
АДЫРРАҒАРА АРЦАҒАШӨКӨЫ АЗЫ	4
АМЕТОДТӨ РБАҒАҚӨА, “АРЦАҰЫ ИШӨКӨЫ”	
АХАРХӨАРАЗ	6
АХӨЫНТҚАРРАТӨ АРЦАРАТӨ АПЛАН	7
АПРОГРАММА АЦАҚЫ	14
АБЫЗШӨА АИМАДАРАТӨ АСПЕКТҚӨА	15
АСАХЬАРҚЫРАТӨ ТЕҚСТ АИЛЫРГАРЕИ	
АХАТӨХӨАҒШЫРЕИ	15
АХӨШЬАРА АҒАРАТӨИ АИХША	19
I. АШЬТАБЖЬҚӨА	23
II. АНБАНҚӨА	25
III. АБЖЬЫКА ШЬТЫБЖЬҚӨЕИ АНБАНҚӨЕИ	26
VI. АҚӨЫБӨБӨАРА	28
IV. АЖӨА АИАГАРА	30
VII. НБАНК АЛА ИАРБОУ АЦЫБЖЬЫКА ШЬТЫБЖЬҚӨА	31
VIII. ИҒШҚОУИ ИБӨБӨОУИ АЦЫБЖЬЫКА ШЬТЫБЖЬҚӨА	32
IX. АҚЫШӨХАРГЬЕЖЬРАТӨ ЦЫБЖЬЫКА ШЬТЫБЖЬҚӨА	33
X. АЛФАВИТ	34
XI. АХЬЫЗҚӨЕИ, АБХЬЫЗҚӨЕИ, АЖӨЛАҚӨЕИ НБАН	
ДУЛА РЫӨРА	35
XII. АЗЦААРАҚӨА ДАРБАН? ИАРБАН?	
ДЫЗУСТӨАДА? ИЗУСТЦӨАДА? АҒАК РЫЗТӨ АЖӨАҚӨА	37
XIII. АЗЦААРАҚӨА ИКАИТЦӨЗЕИ? ИКАЛТЦӨЗЕИ?	
ИКАНАТЦӨЗЕИ? ИКАРТЦӨЗЕИ? АҒАК РЫЗТӨ АЖӨАҚӨА	38
XIV. ЕИҒӨЫЦХӨУ АЖӨАҚӨА	40
XV. АХӨӨУ	42

Арцагашэкэы аконцепция

Ари аетапаф ацэажэаратэ компетенция аргэгэоит агъхаратэ материал. Асахьаркыратэ еигъш, исахьаркыратэыми (имариоу, аинформациатэ, асахьантцатэ) тексткэа, цакыс измоу, ганкахъала – итцатэу аматэар аилкаара, ахшыфазышътра, ахэшъаратара. Аѳбатэи аганала – абызшэа акоммуникативтэ аспекткэа (ажэахэа, агъхъара, аѳра) аиура.

Абарт ирхырхартоуп аѳбатэи акласс атцэцэа алшақэеи ашыцылақэеи ироурц иаххэозар:

- Еиуеигъшым атексткэа рзызыѳреи реилкаареи
- Атцэы идыруа атемакэа рзы ииашаны атексткэа рыѳра
- Агъхаратэ стратегиакэа рцара.
- Дыззызыѳрыз ма дзыгъхъаз асахьаркыратэ гъцамта аѳы иаагоу ажэабжыи ихатэ гъстазаареи реидхэалара
- асахьаркыратэ текст аѳы асахьарбагатэ хархэагакэа ралкаара дара рфункциакэа реилкаара.
- Ахатэ интерескэа инрықэыргъшны дзыгъхъаша алитература алхра
- Атексткэа рыгъхъара, аус рыдулара, имариоу алингвисттэ компетенциакэа апрактикала агъцара.

Изыгъхъатэу атексткэа ралхраан хрызнейуан адырра цкъа узтоу, иара убас аазаратэ функция ныкэызгой.

Ишдыру еигъш, ахэычтэи литературеи, апедагогикеи еиларсуп. Рагъхъаза иргыланы, абри ашықэс иатцанакуа ахэычкэа рзы аинтерес атцаны иказароуп. Асиужет мариа амазароуп, арѳиаратэ бызшэа аилкаара мариазароуп уақа абри аамтаз ихараку асахьаркыратэ литература атекст изыгъхъатэу, ари аетапаф х-хырхартак ирықэныкэазароуп:

а) зыхэ ҳараку ахатабзиарахъ аорентация змоу

б) атцэы изы аинтерес змоу

г) асахьаркыратэ хэагъшыралала ихианы, иахъатэи агъсуа ахэычтэы гъцамтакэа усқак ирацэам, абри апринципкэа рыхъчаразы атексткэа ралхра мацк ицэгъоуп.

Актэи акласс атцэы мацк инейханы ииашаны агъхъара ашыцыла иоуит, аха атцэцэа рыхэтак, макъана анбанкэа цырала ршара, ацырақэа ажэақэа рылхра рцэыцэгъоуп, ирымам ажэа адекодиравтэ ашыцылара. Убри азы аѳбатэи аклассаф.

Агъхъашъа атцара аус адулара, абри хырхартала иназоит атдыхэтэан ахэычкэа ироурц агъхаратэ гъышэа алшақэа.

Атцара иаццахоит акалиграфиа тэ ашыцыла аус адуларала.

Атрадициатэ еилкаалара, акалиграфия игъшзаны аѳра ауп иаанагоу. Иахъа уи даеа аидарак аиуит, рагъхъа иргыланы уи иаанаго, ииашоу, ишахэтоу еигъш, еилоу ауажэлартэ напы ашьақэыргылара.

Акалеграфия аѳыра адэахътэи сахъоуп ихадоу атцэы ихатэи гэаанагарақэа аѳыратэ форма атцаны агъцара. Абри ахықэкы ала артцэы еиуеигъшым аѳыратэ ѳыргъштэқэа рыдигалоит.

Алингвистика аус адулараз, имариоу аграмматикатэ ѳыргъштэқэа рышьақэыргылара, хгэы иаанагоит ари аетап ақны уи апрактикатэ мѳала имѳагъгатэуп. Изыгъхъатэу аматериал иамадоуп, иашъашэалоу атерминкэа рыдымгаларала.

Ари аетап аҕны атцааы макъана дазхъаам аграмматикатэ аспекткэа реикэыршэареи ырхари.

Аҕхъатэи апланахъ ииасит “иалкаау акомпетенциакэа,” хэра атахым, аҕсуа бызшэеи алитературеи атцара атцаацэа шыатакыла еиднахэалоит ашэкэы дырра. Ара ихагэтаку ацэажэара, азызыаара, аҕхъара, аара, алшақэеи ашыцылақэеи (атрадициатэ аилкаала) аиура, акритикатэ хэыцра арфеиара. Апроблема ақэхразы алшақэеи ашыцылақэеи аиура. Егьырт иалкаау акомпетенциакэа ртэы ххэозар, урт хазы атексткэа ирыдхэаланы иарбоуп.

Убас еипҕш икоуп ахэшъаратаратэ рубрика, уи “Артцааы ишэкэы” аҕны шэахэаҕш.

Артцааы ишэкэы аҕны иалагалоуп адца аинформатика ахархэарала. Ифеыцу хэа иарбоуп аурок ахыкқэеи алтцшэақэеи еимаданы рыказаара аарҕшра.

Артцааы ишэкэы аҕны иарбоуп адифференциатэ азнеира афырҕштэы.

II. Аинформация артцага ашэкэы, “активрақэа ртетрад” рхархэарақэа рзы.

II. 1. Атцааы ишэкэы аҕны атексткэа тематикала еикэыршэоуп тематикатэ блокны.

Абызшэеи алитературеи рматериал атцара мѡаҕысуеит аинтеграциала изыҕхъатэу атекст иаларсны, уи аус адулоуп иацнеиуа арубрикафы.

а) Аҕхъаразы аѡазыкатцара - уи иауалҕшыоу акласс азыкатцара афеыц аматериал аитахэаразы. Атцаацэа апровоцировра азура аинтерес роурц азы разыкатцара. Ари иалшоит ахархэара “Ахшыѡтэ жэылара”, иашьашэолоу авидео-фильмкэа, амультимедиа атексткэа, изыҕхъатэу атексткэа ркынтэи ихадоу ажэақэа рдырра “Асоциативтэ хсаала” аикэыршэареи ахархэареи. Ихадоу ажэақэа рнализ иацклаҕшны ҕырхэалатэи атекст аҕцара, аиллиустрация ианыҕшуа ала аҕырхэалатэ атекст аикэыршэара. Ақтивра - сара издыруазеи иарбоу азтцааара иадхэаланы... Зегы абри активра иахыкэкуп аҕхъара иалагаанзатэи акласс азы иахэтоу аҕаацҕыхэара ашьақэыргылара.

б) Аҕхъара атекст - абри атцакы ала иалхуп еиуеипҕшым ажанр змоу алитературатэ тексткэа, ажэабжықэа, алакэқэа, ажэеинраалақэа, ажэамаанақэа... имариоу атексткэа. Асахьаркыратэ тексткэа ралхраан ажанр еиуеипҕшым, имариоу атексткэа ртэы ххэозар урт ари аетап аҕны аҕсабаратцара асахъа змоу ауп.

в) Ажэақэа ркэалаҕ - арака еилыргоуп атекст аҕны иалоу атэым жэақэа, урт изаҕхъатэу аматериал аҕны ашриффт аикэатцэала иалкаауп. Ари изымарианатэуеит атцааы урт рфункциа зызку. Артцааы дазфлымхарц иалахкаауеит абри афиксация зызу алексикатэ шыцылақэа, урт акласс аихарааык рзы идырым. Икалоит ихақэшэар убри ааыза ажэақэа атцааы изы реилкаара иуадау. Урт руакы атцакы еилкаахоит контекстла ҕытк-чытк урт реилыргара артцааы ихала икэшэоит.

г) Ухэыц - артцага шэкэы аҕны ахафэтэ дыргала иарбоуп уи иаанаго актэи аѡазара азтцаарақэа (аексплициттэ аматериал) атак рыцара атекст ухы иархэаны, иара убас “Ацэахэақэа рыбжъара” рыҕхъареи изыҕхъаз ахэыцреи анализ азуреи (аимплициттэ аматериал).

е) Ахыркөша катца - дзыгъхъаз афынтэй иашъашёалоу иахётоу алкаа азгёатара. Иахтахуп иалахкаац, ари иарку атест азцааразатцёык атак змоу еигъшу. Арака иааго аварианткёа рфынтё атцафы иашоу алихуеит, иарбану иара изын идкылатёу, хёарада ихатё гёаанагара ааиргъшуеит. Урт азцааракёа ртак зегъы иара изидымкылозар, ицёыригоит альтернативтё вариат. Хгёаанагарала, ари афыза атип змоу активра ахархёара инацоит атцафы дзыгъхъаз аилкаара, иара убас ихатё азхёыцракёа рырфёара.

в) Абызшёа азгёатара - абра иарбоуп абызшёа азцааракёа изыгъхъаша амацёар иадхёаланы, иацуп иакёшёо агъкаракёеи ахархёагакёеи. Мақсималла ихалхаршеит агъкаракёеи атерминкёеи рырмачра. Хзаатгылоит, уи агъкарракёа рдырра хыкёкыс ишамам; ахыкёкуп, атцафы алшара иоурц иашаны ацёажёараани афыраани ихы иаирхёаларц. Ихадоуп хёа ихагъхъазеит агъкаракёа ралкаара, иалахгалеит арубрика: ишёгёалашёыршёа.

з) Ажёагъка/ацуфара - тексткёак ирылоуп, урт рхыкёкуп - атцафы ацхыраара инацарц аматериал аилыргареи аилкаареи.

АМЕТОДТЁ РБАГАКЁА

“АРЦАФЫ ИШЁКЁЫ”

АХАРХЁАРАЗ

“Арцафы ишёкёы” апедагог изы аметодтё аориентируп.

уи иаанаргъшзом адогма, аинструкция аказшьа амазам. Апедагог илшоит уи агъсахра, адаптация азура ихатё гышёала, акласс адырра афазара иамоу азгёатаны. Авторцёа ирхыкёкуп арцафы абжыгара ицара, аметодтё рекомендацёа ицара, агъкра - мап. Хара ихахцоит, уи апедагогцёа адырралшарала рхы ишадырхёо.

Ишдыру еигъш, амилацтё царатё план иахёагъшны, II акласс афны агъсуа, ахатё бызшёа хёа, атцаразы еихшоуп 7 мчыбжтё сааткёаны. Араантёи арцафы идахгалоит 6 мчыбжы сааткёа реикёыршёара, а-7-тёи асаат мацара изаанхажьуеит альтернативтё усуразы. Арцафы илшоит ари асааткёа ихатё хёагъшырала ахархёара, аха идыру арекомендациякёа зны-зынла идахгалоит атематикатё уроккёа реигъш. Атекст цыгъхъаза агъхъара-аус адулараз иазыгъцёоуп 2-4 академатё саат. Ари асааткёа хызы аилкаауп, уи аурок хасабла иадгалоуп. Хёарада, асааткёа абас еигъш реихшара аориентация азутёуп, арцафы алшара имоуп, урт рыццара, рырмачра, атныгъсахлара ихатё хёагъшрала.

АХЭЫНТҚАРРАТӘ АРТЦАРАТӘ АПЛАН

Ашыапыағысатә астандарт алтцшәәкәа, ахәшьараатаратә аиндикаторкәа

Ахырхарта: ацәажәара	
Астандарт алтцшәәкәа	II акласс ахәшьараатаратә
1. Ацәаы алшара иоуроуп иашьашәалә ацәажәашьа ацаскәа рааргышра идыру акоммуникациатә атәагылазаашьаф.	Ацәаы: • ахыкәкы иашьашәаланы иааиргышуеит иконкрету аинформация; • дазызыфруеит, адекватла еилыикаауеит аинформация иидыруа атәмала; • далахәуп аинтерақцияф иидыруа атәматикала; • еилиргоит иконкрету афақт/ацәырйра ихатәы агыстазаарақынтәи.
2. Ацәаы алшара иоуроуп астандартла иазыгыцәо еиуеилгышым атәксткәа рзызыфра, аилкаара, аилыргара.	Ацәаы: • идыруеит ацәажәаратә аситуация изызку (дазустәда ицәажәо), изызку (изустцәәда изацәажәо), ацәажәаратә тема; • азцәара иқәиргылоуит/атәк каицәоит дыззызыфрыз атәкст иадхәаланы; • атәкст ахы аитәоит; • атәкст иайацәәу аперсонажкәа еилиргоит (урт зеилгышроу, рдыргақәеи рхатәчыдарақәеи); • ихатәы жәәкәа рыла еицәицәоит иидыруа атәкст аепизод ацәаы (иллиустрациякәа, даәа хырхартакәа рхархәарала); • даәазәы дызлагаз ажәабжә аитәхәара, уи атгыгақынтәи инаигзоит
3. Ацәаы алшара иоуроуп ихатәы гәаанагарақәа рааргышра атәкст атәмала, уи ақны еилыргоу азцәарақәа рганахьала; асахьаркыратә гыцәмта аперсонаж(кәа), уи/урт рхымәагыгашьа ааргышреи ахатә гәаанагареи реилыргара.	Ацәаы: • иааиргышуеит ихатәы цәаныррақәа асахьаркыратә тексткәа рперсонажкәа, иара иныррала (исгәагыхоит/изгәагыхом, ибзианы ихы мәагыгеит/ицәгыаны ихы мәагыгоит; дқыоуп, агәырйкәыл имоуп у. уб.) • атәкст дазызыфруеит, насгыы ахыз аитәоит атәматикала иашьашәалә амультифильм, ахәыцтәы фильм; игәалаиришәоит еигышуи еигышымы атгыгыкәа ари амультифильми ахәыцтәы фильми рқынтәи; • иадихәалоит дыззызыфрыз атәкс ақны иааргышу ахтыс ихатәы гыстазаара (игәалаиришәоит еигышу ахтыс, аперсонаж иыза дафиргышуеит); • иааиргышуеит аконкрету персонаж иқәиргылаз аемоциякәа (иаххәап ицәасшьеит, дрыцхасшьеит).

4. Аџаџы алшара иоуроуп иидыруа алексикуи бызшэатэ-синтаксистэи аконструкциякэа ишахэтџоу рхархэара; иашан аџэажэареи аџэажэаратэ аетикет ихадоу агџкаракэа рыхьчара.	Аџаџы: • ахтыс адырратара, идыру аматџар ахархэага ахасабала ахэаа аџайараан ихы иаирхэоит ажэа формақэеи имариоу ахэоуқэеи; • еилыргоит ахэоу хэтқкэа (ажэабжытэ, азџааратэ, ахэаратэ, ахэыцратэ, адџатэ), насггы иашьашэалоу аинтонациала еитеиҳэоит; • ихы иаирхэоит аимадагақкэа (аха, ахь..) • адресат иазгџхьагэатарала имџагџигоит аетикеттэ диалогқкэа идыру темала (аагџхьара, ахатырлатэи ахэара, ма мап... у. уб), иалихуеит иашоу ахэамтџа аџэажэаратэ ситуацияџынтэ, адресат иазгэатарала (иаҳхэап ушџақо? шэышџақо?); • иашаны ихы иаирхэоит азџаарақкэа (дарбан? иарбан?), амапкратэ хэтқч (ишь, ишьт), ахьызцынхэрақкэа (ахафьтэ, арбагатэ) иакэшэо аконтекстла.
Агџсуа алагам. (1). 5. Аџаџы алшара иоуроуп идыру аџэажэаратэ стратегиакэа рхархэара ахықкы анагэараз.	Аџаџы: • ихы иаирхэоит аџаргылақкэа (иаҳхэап аллиустрациакэа, апатратқкэа, асахьақкэа, у. уб.); • ихы иаирхэоит ивербалтэым аџэажэара.

Адйакъа/активракъа рфыргъштэкъа: амини-диалогкъа рзызыѳра, насгъы иахэтѳу ацѳажѳаратѳ ситѳуацѳа аилкаара; амини-диалогкъа рыкъѳыргыларѳ идыру темала; аинѳормация аѳрезентация азура (иаххѳаѳ, агъхъа ырыдгалоу аагъхъаратѳ бгъыц, ма аѳиша иану ала ѳырхѳалатѳи алахѳара аѳайара иазгѳатѳу аныхѳа аамтѳи атѳыгъи азгѳатѳара, у. уб.); аиллиустрѳация аѳны иааргъшу идырым атѳекст атема аилкаара; агѳаанагара ахѳара атѳекст айакы азы; идыру атѳекстаѳ хазтѳи аѳпизод аиллиустрѳация азура, насгъы аиллиустрѳациякъа ахкъа рытѳара; иззызыѳрыз атѳекст ахы атѳара; аинтерѳакция (азѳаареи атѳаки) иззызыѳру атѳекст иадхѳаланы; аѳерсонаж, аобиект, ма ацѳырѳра агѳыгъаѳ аилыргара; амини-интерѳвиу ашьѳакѳыргыларѳ аѳыза иѳны, насгъы иоуз аинѳормация айѳаѳѳа рырдырра (иаххѳаѳ, аинтерѳвиу атемала “Анхара атѳыгъ акѳша-мыкѳша” (аѳыза ихъз) дынхоит Гѳлиа имѳаѳ, жѳ-еихагылак змоу аѳнаѳны, аѳны иамоуп адѳы дуу...”); еиуеигъшым амодѳалкъа рыла ахѳоу ашьѳакѳыргыларѳ, иара убас иашъашѳалоу аинтонациала ахѳара; ахѳоу амодѳалкъа иашаны ахархѳара аимитѳациатѳ ситѳуацѳаѳны; аимитѳациатѳ ситѳуацѳа аиѳкаара ацѳажѳаратѳ аетикет абызшѳа ѳома ахархѳарала, у. уб.	
---	--

Ахырхарта: агъхара	
Астандарт алйшэкэа	II акласс ахэшаратаратэ аиндикаторкэа
Агъсуа алагам. (1). 6. Аџаџы алшара иоуроуп иашан агъхаразы.	Аџаџы: • мариала еилыикаауеит иидыруа ажэакэа; • изымдыруа ажэакэа цырала дрыгъхьоит; • ибжъы тџаны (ажэа еидкыланы, ма цырала) дагъхьоит, еилыикаауеит имариоу ахэоукэа рыла ишьақэгылоу еиуеигъшым имачу атексткэа; • ибжъы тџаны данагъхьо иашан иазгэаитџоит ахэоу ахэаакэа атекстаџ, апауза џаиџоит; • иашьашэало аинформациала ахэоу амодалра иазгэаитџоит (ажэабжътэ, азџааратэ, аџьшьаратэ ахэоукэа); • даеазэы дызыгъхьоз атыгъантэи иаџиџоит агъхара; • игъшаауеит, дагъхьоит атекст аџны арџаџы иалылкааз атыгъкэа; • ибжъы тџаны, еилкааны дагъхьоит
Агъсуа алагам. (1). 7. Аџаџы алшара иоуроуп астандарт ишаџанакуа еиуеигъшым атексткэа рыгъхара, аилкаареи азхэыцреи; атекстайны ивербалтэуи ивербалтэыми аформала ирыдгалу аинформациа (иаххэап, аиллиустраџиеи атексти) реимадара.	Аџаџы: • еиџидыраауеит адиалоги ажэабжъы, арепликакэа равтор диџшаауеит; • атекст аконкреттэ цыгъџэахаџны игъшаауеит иалкаау ажэа/ахэоу (иаххэап, аперсонажкэа рыхъзкэа, агъстэкэа, ахэмарга, уб. иџ.) • еизигоит иконкрету аинформациа (иаххэап, иарбан мшу, иарбан саату ари амультфильм ианыџало, амчыбжъ аџны заџантэ иџалозеи ашахматтэ гэыгъ, уб. иџ.); • гэыгъла еидикылоит атекст аџны иааго аинформациа аконкреттэ рбагакэа ирџыргъшны (арџаџы иџхыраарала, ма ихала) (иаххэап, аџнытэи адэахьтэи агъстэкэа, ашэыри аутџратъыхи, азын атематика иаџанакуа алеџсика, уб. иџ.); • аиқэыршэра ала, ихатэы жэакэа рыла еиқэыршэаны ихэоит атекст аџыгъџэаха аџакы; • игъшаауеит атекст аконкреттэ цыгъџэахаџны аиллиустраџия иашьашэало аепизод; • аиллиустраџия иаџыргъшны атекст аџакыс иамоу ихатэы вариант адигалоит.

Агъсуа алагам. (1). 8. Аџаџы алшара иоуроуп икџаџу асахъаркратџ тексткџа ринтерпретация вербалтџи ивербалтџџми мџала; авербалтџ информация лагъшылатџи аџы-гъсахра, ма даџакала.	Аџаџы: • иагъиџоит дзыгъхъаз/дыззызџџџрыз атектџ, иара афрагмент асиужеттџ сахъа • иалыихуеит аперсонаж/иарбанзаалак аџиара/џиара атыгъ, иара убас иагъиџоит асахъа ихатџ интерпретацияла, ахытџџаала; • Иагъиџоит асахъа, уи аџны иаагоуп иазызџџџру/иагъхъоу ажџабжџ анагъара; • ахы аитџоит ихатџџ аинтерпретацияла, ма ахытџџаала иџаџоу асахъа/иагъхоу, ма иазызџџџру атектџ ашьатџала ихыгъшымыкџа ирџиоу ажџабжџ анагъара, уи еитџаихџоит асахъа абри аџыза ахъз зџитџаз; • аперсонаж(кџа) иргъшышьоит; • ирџахъо амузикатџ мелодияла еиџџыршџоит (иаманшџалоу), атектџ аџыгъџџаа.
Агъсуа алагам. (1). 9. Аџаџы алшара иоуроуп дзыгъхъаз атектџ аџны ихатџџ хыгъшызаара ааргъшреи аилркаареи; атектџ атема, ма иараџны избоу иконкрџету азџааракџа ахџшьара рытџара.	• Аџаџы: • ахџшьара аитџоит асахъаркратџ џымтџаџ аперсонаж иџазшьа. • иааиргъшуеит ихатџџ хџагъшра аџымтџаџ иџоу ахтыс/аперсонаж. • ахъз аитџоит дзыгъхъаз атектџ иашъашџало атематикатџ мулътфильм, ахџыџтџџ фильм, ахъз ритџоит еигъшу/еигъшым атыгъкџа.
Агъсуа алагам. (1). 10. Аџаџы алшара иоуроуп стандартла иарбоу еуеигъшым типла атектџкџа аиџкааратџ элементкџа, аструктуратџ, акомпозиџатџ аџазшьарбагакџа реилкаара.	Аџаџы: • иалыикаауеит атектџаџ аиџкааратџ хџџаџкџа/аелементкџа (ахы, атектџ хада, автор); • атектџ аиџкааратџ аелементкџа рышьклапъшрала иааргъшуеит, изакџтџџ аинформџаџатџ типу иааго иконкрџеттџ атектџаџ (иахџџап, ателепрограмма аџны - адырратџара атип, амш, асаат; акулинартџ реџепт аџны - аматџхџџа реиџџыгъхъазара, ахыгъхъазара, армазеира аџас, у. уб.) • ахъз аитџоит, ма иаирбоит, атектџаџ иарбан ахџџаџџ иахыиигъшааша аконкрџеттџ информация (иахџџап, аурокџа реихшанџа аџы иабану аматџџаркџа реихшьала, иаба - амчыбжџ амшкџа).
Агъсуа алагам. (1). 11. Аџаџы алшара иоуроуп стандартла иарбоу еуеигъшым типла атектџкџа рлџксикџи асемантикатџ хырхартџкџа, аетникатџ формакџа рытџаара.	Аџаџы: • еилыиргоит, иалыикаауеит аперсонаж/аобиект иџазшьарбага ажџаџа аџакы азгџатџарала (аматџџар, ахаџџа аазыргъшуа ажџаџа, иџаиџџи итџагылазаашъџи аазыргъшуа алеџсика...); • еиднаџџалоит аматџџари аџаџареи аазыргъшуа ажџаџа; • еиџџиргъшуеит, азџаара аџџыргыларџ ала ажџаџа гџыгъла еиџџиршџоит (ахызџџџи уртџ иџарџџо узырбо ажџаџџи).

Айааы алшара иоуроуп азйаарае идыру астратегиакеа рхархеара аеаааы ианаало.	Айааы: • дазыгьяжьюеит дзыгьхьаз аконкретте информация агьшаараз. Атекст цкьа азхьыцраз • азйаара аитюит атекстае иааго аинформация аилыргаразы • ихы иаирхеоит аиллиустрация, атекст ахы айакы аилкаараз • еикэыршөөаны имоуп агькара мариа, иарбану ашөөкы акны имарианы иазгэаитюит, ма ипьшаауеит аконкретте тьыгь • азфлымхара аитюит, насгьы ихы иаирхеоит ашөөкы ахырбага, арцагашөөкы акны иааго азхьыцралатей дыргакэа • ихы иаирхеоит имариоу аграфикатэ схемакэа, аграфикатэ аорганизаторкэа аинформация аих-шаразы • идырым ажөөкэа рйакы ааргьшаразы дашьклагьшуеит аконтекст, ихы иаирхеоит атекст ашьтахь иааго ажөөкэа рырмариагакэа, ма арцааы/ ацаацэа иаихеоит.
Адцатэы/активратэ ыыргьшыгакэа: атекст акны иконкрету ахйаахае иааго ажөөкэа рыгьшаара (иаххэап; аперсонажкэа рыхьз, агьстэкэа, ареплика автор/адресат, у. уб.); еилагьсоу ахеоу еишьтагылакэа иашан реикэыршөөара изыгьхьаз атекст айакы ашьакеыргылара хькэкыс иганы; адиалог агьхьара гэыгьла; асахьаркыратэ атекст аперсонажкэа ралкаара, урт рказшьарбагакэа рааргьшра; аперсонаж ихафсахьа, иеилахэашьа; аиллиустрация ала (иалшоит акомпьютер, апроектор ахархеара) агьдамта аилкаара; аиллиустрация ала атекст айакы аилкаара; изыгьхьаз атекст ахтыс анагзара; аперсонаж иалтернативтэ хымцагьгашьа ахьыцра; аперсонаж иказшьарбагатэ дыргакэа рыхсаала акайара; атекст ала аиллиустрациякэа реифекаара; апрагмативтэ тексткаа ауроккэа реихшьала, ами аихшьала, афиша, аагьхьара/адныхаларатэ бдьыц, у. уб.) архиара; атекст ацыгьйцааха абжы тганы агьхьара; ахеоукэа реикэыршөөара ыыц ирцас алексикатэ жэаццыракэа рхархарала, уб. ий.	

Ахырхарта: афра	
Астандарт алїшәәкәа	II акласс ахәшьаратәратә аиндикаторкәа
Агъсуа алагам. (1). 13. Аїафы алшара иоуроуп астандартла иазыгъдәу еиуеигъшым имачу имариоу атексткәа реиқәыршәара идыру атематикала.	Аїафы: • еиқәыршәоит аграгматикатә тексткәа, ишахәтәу еибитәоит уртә рмоделькәа аїактәи аструктура-композициатә аказшьарбагақәа азгәатәралә; • еиқәыршәоит ихатәы гъышәа аазыргъшуа атекст азгәатә/ашьагәытә азгәатәралә.
Агъсуа алагам. (1). 14. Аїафы алшара иоуроуп идыру алексика, абызшәа-асинтаксис аконструкция, аструктуратә элементкәа адекватла рхархәара; акалиграфия/иашан афра абазатә нормақәа рыхьчара.	Аїафы: • ицкъаны ииџеит, атекст аграфикатә структуракәа друкәныкәоит; • ишахәтәу дрықәшахәтәоит арыцхә афы ахьызкәа, акаїара аазыргъшуа ажәақәа; • аконтекст ишахәтәу ала ихы иаирхәоит акаїарба аамтәкәа (иисасхьоу, уажәтәи, икалаша); • ихы иаирхәоит аудхәалагақәа ажәақәа ргәыгъ ахәоу афы реидхәаларазы; • иашаны ихы иаирхәоит ажәабжьтә, ацьшьаратә, азїааратә хәоукәа (иашан ихы иаирхәоит акаїарба формақәа), насгъы ахәоу анїәамтәф иахәтәу адыргақәа иргылоит (акәагъ, азїааратә дырга, ацьшьаратә дырга); • иидыруа алексика ихы иаирхәоит; • ишахәтәу ихы иаирхәоит ацәажәара аетикеттә формақәа апрагматикатә тексткәа (иаххәап, аагъхьаратә шәкәы) реиқәыршәараан; • иашаны ихы иаирхәоит арацәа хыгъхьазара аформақәа апрогмативтә тексткәа реиқәыршәаразы.
Агъсуа алагам. (1). 15. Аїафы алшара иоуроуп идыру афыра астратегиақәа рхархәара ахықәкы иашьашәаланы.	Аїафы: • ишилшо ихы иархәоит ашьагәытәкәа (амодел, имариоу азгәатәкәа, уб. иц.); • еиқәыршәоу атекст амодель иафиргъшуеит, ианатәххо, ариашарақәа алаиғалоит; • ииџыз ибжьы тәганы дагъхьоит, иибо агхақәа ириашоит; • арїафы ириашаз аформақәа иалиџаауеит, ма ахәоу зегъы; • ириашоит даҟазәы (иаххәап, акласс афы идтәалоу) иџымтә.

Адйатэы/активратэ ырпгышыгакэа: ырыдгалоу аконкреттэ ситуация (аконкретла, ызыпгыхьода, ызыдхэало, иаба, ианба, уб. егь.) аикэшэо аагыхаратэ шэкэы аикэыршэара иахэтэу аифекааратэ аелементкэа рхархэарала (ахэара, атекст хада, анапайафра); ырыдгалоу иконкрету аситуация иакэшэо асалам-шэкэы ашыза иахь (иаххэап, агэышьтанцара ааргышра афыц мультфильм, ызыпгыхьаз ашэкэазы; афыц ахтыс/ пгыхаикатэи аплан атара) анапхгара атэпгыкыкэра ахьчара (ахэара, атекст хада, анапайафра); анапылашыра, ма аелектронла);	
---	--

ырыдгалоу аконкреттэ ситуация иашьашэалоу агэеанцратэ ахьбакэа, аибадырра
 реитарфыцра (иаххэап, “шэгэышэеаныз алацэгьа”, “шэаламкыысын,” “ала изит”, у. уб);
 ахатэы пгышэа зныпгышуа имачу имариоу ажэабжытэ текст ашыақыргылар ацхыраага
 ахархэарала, ма урт пгыда (иаххэап, “Сара сымшиира”, “Ашыкэс Фыц сшагылаз”, уб. иц.)
 имачу имариоу ажэабжытэ текст ашыақыргылар ацхыраагакэа рхархэарала (иаххэап,
 ахтыс аилыргара ырыдгалоу хэ-зцаарак ртэак ала “дарбан?”, “Иаба”? “Иарбан”? “Ианба”?
 “Избан”? атэак атара мшала);
 азцаара атэак атара шырала, ма online инструменткэа рхархэарала;
 адиктант афра (афразакэа, абзацкэа, имачу атексткэа);
 имачу атекст ацыпгыцааха (афразакэа, абзацкэа) ашэкэы акынтэи ахылаара, агэы
 акынтэи.

Апрограма атэакы

Алтшэакэа рынагзара иалшоит иааго атэакы ахадарала.

1. Аинформация аплан, анализи ахэшьяратарей

Атематика хада

Алексикология аспект: еиуеипгышым атэакы змоу ажэакэа рзы (аматэартэ, аусура
 ахатэчыдара, уб. егь. иалкаау ажэакэа), ажэакэа ртэакырацэара атцаара ажэа
 адекватла алхра аконтекст шыатала (Ахыкэы иегьны ааргышразы).

Аграмматикатэ аспект: абжыыкакэеи ацыбжыыкакэеи; ажэа ашьтыбжыкэа рнализи
 рситези; ажэа аформатэ анализ агыхатэи ашазараф; ажэа - ахэоу - атекст, имариоу
 ахэоукэа реифекаара, иахэтэу адыргакэа рхархэара; икэургылоу ахэоу аинтонация
 азгэатара афраан - ашьтахыала, ахэараан; ахэоу акны ажэакэа цакыла реимадара;

ахёоу - ахшыџтак хыркёша; иааго ажёакёа рыла ахёоу айбытара; ажёабжытё, азцааратё, аџшыбатё хёоукёа.

2. Абызшёа аимадаратё аспекткёа

Атематика хада: аџёажёара тема, адресат, аетикеттё диалогкёа. Аџхьяреи азызыџреи астратегиакёа (атема, ахьи ажёа хадакёеи), ахшыџртцага аџхьяра, арцагатё текст аџхьяратё стандарткёа: ахкёеи абзацкёеи иаџырџшны азцааракёа рытара, ашыагёыттё ажёакёа ралхра; атёкст ашыакёыргыларазы имариоу ахархёагакёа (аццара, алхра), атёкст, ишакёуеиџш атематикей ахшыџцаки реилазаара. Ахкё ртипкёа, атетёкст аструктура-хшыџтактё ахётакёа: алагамта, ишыатарку ахёта, алгамта. Ахџёажёареи азхёыцрей хыкёкылатей џырхёалатей реимадаратё текст мариакёа (Ашёкёы, адиалог, арзахал, агёеан-царатё анцакёа).

3. Асахьяркыратё текст аилыргареи ахатёхёаџшырей

Атематика хада: ажёеинраалакёа, ажёабжыкёеи, алакёкёеи айкёлацёарзы, аџсадгылазы, аыызцёарзы, аиашаразы, ауаџратё еизыкёаашыазы, ауаџый аџсабарей реизыкёаашыазы, абзиарей атцгьарей рзы.

Узыџхьяша аматериал: алитературатей жёлартё лакёкёа, ажёамаанакёа, имачу афольклортё жанркёа, ажёарццаккёа, ауснагзакёа, ажаџкёа, ажёеинраалакёа, аџсуа-атёым хёычтёй классика, ажёабжыкёа, акомикскёа, аџсуа хёычтёй ажёеинраалакёа.

Аурок 1-2

Активра 1

Аџхынтёи аџсшыара агёалашёара

Арцаџы ирзыкёеиргыло азцааракёа рхы иархёаны атцаџцёа атак картцоит аџхын шырхыргаз:

иабаказ, иарбаз, еихараза иргёалашёои.

Аџхын: акласс гёы акны арцаџы ианицоит ажёа аџхын, ахёычкёа дразцаауеит, ажёа аџхын аншёахауа изакёытё цёаныррей, гёалашёарей ишёызцёартцуа. Атцаџцёа ртаккёа – арцаџы акласс гёы акны иакёыршаны ианицоит.

Арцаџы чыдала азёлымхара ааирџшуеит, ахёычы аџсшыара мшкёа иахыихыигаз атыџ аџсабара ахџёажёара, ицёанырракёа раарџшра, аџхын амш зейпшроу...

Активра 2

4 ад. иану асахья ахџёажёара, атцаџцёа асахья рхы ирхёаны азцааракёа атак ыртцоит, рёызцёеи дарей рейцылара ишџаказ, игёхьяаибагама, арцаџы ишџаиџылей, ыккласс уада шџаргёаџхо...

Активра 3

- Ажееинраала аҗхара,
- алексикатә анализ.

Артаҕы аҕаҕа ирзылшоит илырмазеихыоу ажеинраала зну абҕыцқа, нас дырзаҕыоит Аҕсны иазку ажееинраала:

Аҕсны лаша, амра тәыла (Б. Шынкәба)

Аҕсны лаша, амра тәыла,
Ашәа узысхәоит гәырҕа бжыла,
Абра иааиз ҕенак мацара,
Бзанты ихаштуам уҗшзара!

Уга, ушьха, убахчара,
Иаздырхауеит аҕстазаара!

Абахча зыдан уҕазми,
Хаҕсадгыл ду уаласми,
Сгәазырхага, сылашара,
Уара иуыстоит сымч-сылшара.

Пҕбаҕа сымҕахь сгәы зырхатто,
Сыҕстазаара хаарас иаттоу,
Уҗшаауазаргь цәымзаркыла,
уеиҗш абаҕоу даҕа тәылак!

Уга, ушьха убахчара,
Иазнырхауеит аҕстазаара.

Артаҕы лаҕхара аан хәта-хәтала идлырдыруеит ажәа ҕыцқа, аҕаҕа ажееинраала иахцәажәоит, ҕырхәала ҕ-куплетк ртоит.

Активра 4

Артаҕы аҕаҕа ирыдылгалои адта, аҕхынра иазку ажәаҕа атетрад антара, нас дасу ианитаз аҕхара.

Аҕныҕатәи адта: Б.Шынкәба иажееинраала « Аҕсны лаша, сымра тәыла» ацара.

Аурок 3-4

Активра 1

- А. Чочуа иажәабжь «Мшыбзиа ашкол» аҕхара,
- аиҕахәара,
- атекст анализ аҕатара,

- арцааы ирзыкэиргало изцаарақәа атак рытара.

Активра 2

Ацәажәаратә етикет атара – атемала “аибадырра, аҕсшәа еибыҳара” мини-диалогқәа реиҕкаарала .

Аҕсшәа хәара аформақәа
Шыжьбзиа! Мшыбзиа! Хәылыбзиа! Абзиараз!
Бзиара убаит!
Бзиара ббааит!
Бзиара жәбааит!
....

Аибадырра: Хәибадырып . Хәибадырып стахуп. Ари сара соуп. ...Сара Астамыр сыхъзуп. ... Сара стәәуп. Ари дарбан?//Ари дызустада ... Ари сахәшьа лоуп. ... Уи Саида лыхъзуп , Ари Даут иоуп! Ари сәыза иоуп. ...Уара иухъзуи?// Уара иухъзуеи?... Ари сара сгәыла иоуп, иаргы саргы хәицыхәмаруеит. Ари Батал иоуп иаргы саргы класс аҕны хәицтәоуп.

Активра 3

Аҕны ирымаз ажәеинраала ҕырхәала ирхәоит, сахьаркыратә методқәа ралкаареи, урт зызку аилыркаареи; аинтонация, аласра, аатгылара, алогикатәи, аҕсихологиатәи ақәыҕәҕәра.

Активра 4

Азцаарақәа ртакқәа аҕаца

1. Актәи аклассаҕы хара (иҕахтдоз?).. .. хтцон.
2. Уажәы сара схала срыҕхьоит (закәуи?)... , истцоит....

Ацхыраагзатә ажәақәа: ашәкәқәа, ажәеинраалақәа, анбанқәа, алакәқәа рыҕхьара. Даеазнык ахәоуқәа (азцаарақәа рыда) аҕхьара.

Активра 5

3 аеаршьцылара.

- атәәцәа иазҕлымхан атекст иаҕхьоит;
- атекст ахәлаара,
- атескт аҕы шаҕа хәоуқәа ыҕоу.

Гәдиса ашкол дтәоуп, аәбатәи акласс аҕы дтәоуп. Гәдиса асаат ааба рзы дгылоит. Ииарта ҕаитцоит, иҕи инапи изәзәоит, аталым ҕаитцоит, иҕеилеихәоит, нас шыжьхьа ыфан, ашколахь дцоит.

Активра 6

- Д. Гэлиа ижэеинраала иаңхьоит,
- аамтас арбоу илацэажэоит,

Си-цааи зегъ зтѣт,
Абѣы пѣтит,
зегъ шѣтит.
Ахъта абакоу, амра
пѣхейт.
Атѣх иагхан, амш иазѣхейт.
Ажэлар хиоуп, ашѣа рѣхейт,
Адгъыл рѣаѣан, иларѣоит.
Д. Гэлиа

Аѣныкатѣи адѣа: 4 аѣаршьѣыла

- атѣаѣы ишьаѣеиргылоит аѣоукѣа, еилапѣсаны иѣу ажѣаѣа ихы иархѣаны.
- асахъа иану азы ахѣѣаа атѣара.

Аурок 5-6

Активра 1

Аѣныкатѣи адѣа ахѣшьара атѣра.

Атѣаѣѣа иаңхьоит аѣны иѣартѣаз адѣа, атѣаѣы имоу агхаѣа артѣаѣы иѣхыраарала идыриашоит. Ирыѣаз адѣа иуадыѣызма анагѣара. Атекст аѣны ирѣылама ирѣымдыруаз ажѣаѣа.

Активра 2

аѣаршьѣыла

Ажѣаѣа рыпѣхъара. Акакала ажѣа ашьѣабжъѣа абжъы рхатѣара:

- Ашкол, артѣаѣы, атѣаѣы, ашѣѣѣы, аѣасабра;
- Еиѣыргѣшы ажѣаѣа артѣаѣы – атѣаѣы;
- Иарбан шъѣыбжъу уртѣ еигѣшымкѣа иѣазѣоу?

Активра 3

аѣаршьѣыла

- атекст атѣхъара, ахѣылаа, аѣѣоукѣа иахъынѣѣо изыхѣѣоу адыргаѣа ргыланы;
- атекст анлиз аѣатѣара
- асахъа ахѣѣажѣара,

Активра 4

аҕаршыцыла

Артцааы аҕааҕа ацуфара дырзапхыит:

Абжыы аргом-ҕнаҕуам,

Ианыаҕнало убом.

Итэом.

(аҕша)

Ацуфара ҕырхэала аҕара

иалкаау ажэаҕа цырала ршара;

Ааҕныҕатэи адҕа:

8 аҕыршыцыла

ацыраҕа дааа цырак рыцданы ажэаҕа реикэыршэара

Ахэшьара аҕаратэи аихша

Ғырхэла

<i>аҕааы</i>	<i>еснааы</i>	<i>зны-зынла ааха ҕауҕоит</i>	<i>аҕахызаара</i>
<i>еитҕеихэоит игэаанагара атекст аҕны иҕоу аҕааы</i>			
<i>ихатэи дырраҕа ирыдиҕэалоит иаааз</i>			
<i>аҕхэара: 1.имарианы идыруеит иидыруа ажэаҕа, ихьчоит аатҕыллара адырғааҕа рҕны, иҕшаауеит атекст аҕны иарбоу аҕыҕ.</i>			
<i>ааҕра: 1 ахэоуҕа рынҕэамҕа аҕны иргылоит иааэнаагоу адырғааҕа, 2. даҕхэоит ихатэи анҕамҕа ибжыы ҕыганы, 3.ириашоит иибаз аахааҕа.</i>			

Аурок 7-8

Активра 1

Аоныкатәи адтца ахәшьара атра.

Атцаәцәа иапхьоит аоны икартцаз адтца, атцаәы имоу агхақәа артцаәы ицхыраарала идыриашоит.

Активра 2

аеаршьцыла

- Ажәапқа ақхьара;
- Ажәапқа атцақы ахәара;
- Ахатәы гәаанагара аарқшра.

Активра 3

аеаршьцыла

- асахьа ахцәажәара;
- ажәеинраала ғырхәала атцара;
- ажәеинраала акны шақа дырга ҳдылои.

Активра 4

аеаршьцыла

- Ахәоукәа рхартәара аґоу ажәақәа рыцхыраарала

цәхәит, ғырхит, капсеит, таргалт, леит, мацхеит, тцаауеит, хьшәашәеит
абыгьқәа.....атцлақәа.....аеаәра.....ашәыр.....

иарбан аамтґоу?

Активра 5

аеаршьцыла

- ажәабжь ақхьара;
- аиґахәара;
- аґац алексика адырра;
- алексикақәа рхархәара ағышәа аиура.

Аоныкатәи адтца: Ашәыр бахча ақхьара, аиґахәара

Аурок 9-10

Активра 1

Адырратаратэ блок. Ажэахэа:

- Арташы идиртоит аграматикатэ цкара – Ажэахэа;
- Цэахэала еишьтанеиуа ажэахэа, ахэоу геаанак арак еицэзхэо – иахьзуп ажэахэа;
- Ххы иахархэо ацэажэара ажэахэа ахьзуп.

Активра 2

аеыршыцыла:

- аграматикатэ цкара апышэа;
- асахьа ахцэажэара;
- ажэеинраала апхьара;
- рхы иадырхэаз ажэахэа хккэа ахэара.

Активра 3

аеаршыцыла:

- ажэабжь апхьара
- ажэабжь анализ азура
- ажэабжь акны ирпыло ажэахэахэа рыа

Активра 4

атекст аструктура ахцэажэара

- Н.Отырба «Ацэка»:
- шака абзац амоуи ари атекст;
- автор ари ажэабжь хьзыс иалтеи?
- угэы ишцаанго абри ахьыз залтеи?
- шэарт хьзыс иашэтарызи?
- атекс арапхьатэи абзац зызбахэ хэоуи? аабатэ афы?

Ааныкатэи адца:

ажэабжь апхьара, аицэахэара, апхьатэи ахэоукэа хца рыхылаара, иарбан жэахэа хкыс изцазкуа.

Ахәшьара аҗаратәи аихша

<i>аҗааы ихъз, ижәла</i>	<i>раҗхъаза дзыгъаз</i>	<i>аҗыхәтәаны дзыгъаз</i>	
<i>сахъаркыралла аҗхъара</i>			
<i>амимикеи, аналырхахареи ахархәара</i>			
<i>иҗаиҗаз аҗхақәа рхыгъхъара</i>			

Аурок 11-12

Активра 1

Аәныҗатәи адта ахәшьара аҗра.

- Атаәцәа иаҗхъоит аәны иҗартаз адта, атаәы имоу аҗхақәа артәы ицхыраарала идыриашоит.

Активра 2

Агрматикатәи аблок:

- Артәы атаәцәа идирдыруеит аәларатәи аҗәахәа захъзу;
- Җара иааәуа, хыгъхъо әралатәи аҗәахәа ахъзуп;
- аәаршыцыла наргзоит.

Активра 3

21 аәаршыцыла

- атәкст аҗхъара;
- ахәылаара;
- аҗәахәа ахархәара.

Аәныҗатәи адта: атәкст аҗхъара, х-хәоук ралхара, аҗәахәоукәа ахархәара.

Ашьтыжықәеи анбанқәеи

I. Ашьтабжькәа

Аурок амаҥар:

Ашьтыбжькәа;

- А.Чочуа «Ашьхыц»;
- Аурок ахыкәкы;
- ашьтыбжькәа рҭара;
- аҭышәақәа рыла атема ашьақәыргәҭәара;
- асахьаркыратә литература ахархәарала аграматикатә маҥар ашьқыргәҭәара; (А.Чочуа)
- атекст аҭхәареи анализ аҭатцареи;
- ахатә гәаанагара аарпшра;
- аҭыц лексика аҭара;
- аҭцәажәашьа аус адулара аиҭтәра;
- аҭхәареи, аҭреи атехника аиҭтәра;
- атекст ишьагәыту аилазаашьа ахәшьарақәа (атекси ахы, абзац) ашьклапшра;
- имарианы аҭыра аҭашьа астратегия.

Алцшәа

1. аҭаҭы:

- Аҭаҭы алшароуп астандарт ирықәыршәаны ииашаны аҭхьара;
- мариала еилыикаауеит иидыруа ажәақәа;
- ажәақәа цырала дрыҭхьоит;
- ибжьы ҭганы (ажәа еидкыланы, ма цырала) даҭхьоит, еилыикаауеит имариоу ахәоуқәа рыла ишьақәгылоу еиуеиҭшым имачу атеқстқәа.

2. Арҭаҭы:

- даҭәазәы дызыҭхьоз аҭыҭантәи иацитцоит аҭхьара;
- иҭшаауеит, даҭхьоит атеқст аҭны арҭаҭы иалылкааз аҭыҭқәа;
- ибжьы ҭганы, еилкааны даҭхьоит.

3. Арҭаҭы:

- иашьашәало аинформациала ахәоу амодалра иазгәаиҭоит (ажәабжьтә, азҭааратә, аҭышьаратә ахәоуқәа);
- даҭәазәы дызыҭхьоз аҭыҭантәи иацитцоит аҭхьара;
- иҭшаауеит, даҭхьоит атеқст аҭны арҭаҭы иалылкааз аҭыҭқәа;
- ибжьы ҭганы, еилкааны даҭхьоит.

Аурок активрақәа

- аҥныкәтәи адтә ахәшьара аҭара;
- изхысыз агәалашәара;
- аҕыц граматикәтә тема адырра (ашьтыбжькәа);
- атекст аҭхьарей, анализ аҭатцарей (А.Цочуа «Ашьхац»);
- аҕыц алексика аҭара, уи апрактикаҕы ахархәара;
- иҭоит, аҭраҕы имариоу атцаскәа ихы иаиырхәоит;
- аиашаҭыра аиҕтәра аус адиулоит.

1 активра

аҥныкәтәи адтә ахәшьара аҭара:

Атцәы аҥныкәтәи адтә шнеигзәз ааирцшуеит, имаз текст даҭхьоит, акласс ҕыи аниццоит атекст аҭнытә ахәоукәа, ихәоит ажәахәа хкыс ихы иаиырхәаз.

2 активра

изхысыз агәалашәара:

атцәцәа изхысыз аурок атема ргәаладыршәоит, изхысыз атема апрактикаҕы ишьақәдыргәҕоит.

3 активра

аграматикәтә блок:

артцәы атцәцәа аҕыц аграматикәтә тема «ашьтыбжькәа» идирццоит; ажәақәа шыақәгылоуп ашьтыбжькәа рыла. Ашьтыбжь ҳахауеит, иаххәоит.

4 активра

ироуыз аҕыц аграматикәтә атема шыақәдыргәҕоит:

иаҭхьоит, ирхәоит ирыҭоу ажәақәа заҭа-заҭа шытыбжьы рыла ишьақәгылоу; ишьақәдыргылоит ажәақәа; акласс ҕыи иану ажәақәа рҕы ибжьажьу ашьтабжькәа бжьадыргылоит.

5 активра

алексика ахархәара:

аҕыц алексика ахархәарала ахәоукәа шыақәдыргылоит; ирхәоит ианыртцәз ахәоукәа шаҭа ажәала ишыкәгылоу, ажәақәа шаҭа шытыбжьыла ишьақәгылоу.

6 активра

Аҥныкәтәи адтә: атекст аҭхьара; атекст аҭны иалкаау ажәақәа цырала ршара, урт ажәақәа шаҭа-шаҭа шытыбжьы рыла ишьақәгылоу антцара.

II. Анбанқәа

Аурок амаҕар:

Анбанқәа

Аурок ахықәкы:

- анбанқәа рҕара;
- аҕыц алексика атара, апрактикаҕы ахархәара;
- арҕагашәкәы аҕны ирыҕоу асахьа ахцәажәара.

Алтшәа

1. Атәы:

- ицкәны ииҕуеит, атәкт аграфикатә структурақәа друкәныкәоит;
- ишахәтоу дрыкәшахәтхоит арыцхә аҕы ахызқәа, аҕатара аазыргышуа ажәақәа;
- аконтәкт ишахәтоу ала ихы иаирхәоит.

2. Атәы:

- ихы иаирхәоит аидхәалагақәа ажәақәа;
- иашаны ихы иаирхәоит ажәабжәтә хәоуқәа насгы ахәоу антәамтәҕ иахәтоу адырғақәа иргылоит (акәаҕ, азцәаратә дырга, ацышьаратә дырга);
- иидыруа алексика ихы иаирхәоит.

3. Атәы:

- ишахәтоу ихы иаирхәоит ацәажәара аетикеттә формақәа;
- апрагматикатә текстқәа (иаххәап, ааҕыхаратә шәкәы) реикәыршәараан.

4. Атәы:

- афратәи, ҕырхәалатәи, ацәажәаратәи акультура аҕира.

Аурок активрақәа

- изхысыз агәалашәара;
- аҕныкәтәи адтә ахәшьара атара;
- ажәеинраала аҕыареи, анализ аҕатареи (С.Таркыыл «Сбахча»);
- аҕаҕыц арҕиара;
- аҕыц граматикатә тема адырра; (анбанқәа);
- аҕыц алексика атара, уи апрактикаҕы ахархәара.

1 Активра

Аҕныкәтәи адтә ахәшьара атара: атәкт аҕыара; атәкт аҕны иалкаау ажәақәа цыраала ршара, урт ажәақәа шака-шака шытыбжыы рыла ишыақәгылоу антара; аҕақәа аус рыдулара.

2 Активра

ажееинраала аҗхара:

ажееинраала аҗхараеи, сахьаркырала аҗхара, анализ аҗатцареи (С.Таркыыл «Сбаҗча»);

- шытабжык арбаразы еидгылоу ӧ-нбанк ихӧа.

3 Активра

аҗапыц арҗиара:

ажӧабжъ «Ашьхац» атекст аҗхара;

ахатӧ гӧаанагара аҗӧара;

- ажӧабжъ аҗнытӧ иалшӧх шытыбжык арбаразы еидгылоу анбанкӧа.

Аҗныҗатӧи адтца: еикӧшӧыршӧа 4-5 хӧоук ианышӧтца шӧтетрад, ирытцышӧшь шытыбжык арбаразы еидгылоу ӧ-нбанкӧа .

III. Абжыҗка шытыбжыкӧеи анбанкӧеи

Аурок амаҗӧар:

- Абжыҗка шытыбжыкӧеи анбанкӧеи

Аурок ахыҗӧкы:

абжыҗка шытыбжыкӧеи анбанкӧеи ртцара;

аҗыц алексика аттӧаара, апрактикаҗы ахархӧара;

аҗра-пхара адырра;

аҗӧажӧара айҗтӧра;

Алтцшӧа

1. Атцаҗы:

- ицҗаны ииӧуеит;
- арыцхӧ аҗы ахызҗӧа, аазыргшуа ажӧаҗӧа идыруеит;
- аконтекст ишахӧтӧу ала ихы иаирхӧоит ииасхӧоу аамтца;
- ихы иаирхӧоит аидхӧалагаҗӧа ажӧаҗӧа ргӧыг ахӧоу аҗы реидхӧаларазы;
- иашаны ихы иаирхӧоит ажӧабжытӧ хӧоуҗӧа;
- ахӧоу антӧамтцаҗ иахӧтӧу адыргаҗӧа иргылоит.

2. Атцаҗы:

- ахӧшьара айтӧит асахьаркратӧ ӧымтцаҗ аперсонаж иҗазшьа;
- иааиргшуеит ихатӧы хӧагшра аӧымтцаҗ иҗоу ахтыс;
- ахыз айтӧит дзыгшхаз атекст иашашӧало;
- атематикатӧ мультфильм, ахӧыцтӧы фильм, ахыз ритӧит еигшу/еигшым атыгшӧа.

1 активра:

Аңыкатәи адтца ахәшьара аҗара: агхақәа аус рыдулара, рыриашара

2 активра:

абжы́ка шытыбжы́қәеи анбанқәеи рҗара;

артцаҕы аҗаҕцәа идирдыруеит: **абжы́ка шытыбжы́қәа аҗраҕы иарбоуп анбанқәа рыла : а,о,е,и,у,ы.**

артцагашәкәы иану аграматикатә җаршыцыларақәа рыла ишыақәдыргәҕеит атеориатә материал.

3 активра:

Аңыкатәи адтца: а.шәаҗхәа ажәабжы «Аҗқәреи», ихышәаала ажәақәа ирытшәшь абжы́ка шытыбжы́қәа .

V. Ацыра

Аурок амаҗар:

Ацыра

Аурок ахықәкы:

ацыра;

цырала ажәақәа ршара;

аҕыц алексика аттәара, апрактикаҕы ахархәара;

аҗра-җхәара адырра;

аҗәажәара аиҕтәра.

1 активра

- Аңыкатәи адтца ахәшьара аҗара: агхақәа аус рыдулара, рыриашара.

2 активра

- ажәақәа цырала ршара;
- асахәа иану рыхызқәа аҕәа;
- ажәақәа цырала ашара;
- цырала ишаны антара.

3 активра

- ажәеинраала атара;
- Б.Шынкәба иажәенираала ҕырхәала атара;

- ажәәқәа царала ршара;
- ихәа ажәәқәа рґы зака бжыы ыкеи, цыреи ыкоу.

4 активра

- аҗхьареи аґреи астратегыиа атцара;
- ажәәқәа цырала ршара;
- ижәы ажәәқәа цырала ишаны. ырытшәшь ацырақәа рґы ишәґыло абжәқәа.

Аґныкатәи адтца: П. Бебиа иажәабжь «Ацәақәа» аҗхьара, анализ аґатцара. Ихылаа, иалкаау ажәәқәа цырала ишаны.

VI. Ақәыґәґәара

Аурок амаґәар:

- Ақәыґәґәара

Аурок ахықәкы:

- ақәыґәґәара;
- аґыц алексика аттәара, апрактикаґы ахархәара;
- цырала ажәәқәа ршара;
- аекология атемала, амультик ахәаҗшра, анализ аґатцара;
- ацәаныррақәа рыхцәажәара.

1 активра

- Аґныкатәи адтца ахәшьара атара: агхақәа аус рыдулара, рыриашара.

2 активра

- ажәәқәа рықәыґәґәара:
- адиктант аґра;
- ажәәқәа рґы иахьхәтоу ақәыґәґәара адырга ақәыргылара.

3 активра

ажәеинраала аҗхьара:

Кь. Чачхалиа иажәеинраала сахьаркырала аҗхьара, анализ аґатцара, аґсадгьыл абзиабара аарҗшра;
ажәа ахылаара, ақәыґәґәара адырга аргылара.

Аґныкатәи адтца: Уаґхьа ажәабжь «ала ґсыцәґа». Ихылаа иалкаау ажәәқәа рґы иахьхәтоу ақәыґәґәуара дырга ргыланы.

V. Ацыбжыыка шытыбжыкэеи анбанкэеи

Аурок амаҕэар:

- Ацыбжыыка шытыбжыкэеи анбанкэеи;
- Ашытыбжы И абжыыкакэа ианрывагылоу;
- Ашытыбжы У абжыыкакэа ианрывагылоу.

Аурок ахыкэы:

- ацыбжыыка шытыбжыкэеи анбанкэеи рҕара;
- аграматикатэ ҕкаракэа апрактикаҕы ахархэара, аҕышэа аиура;
- аткст аҕхара, анализ аҕатцареи;
- иалкаау ажэакэа рҕны абжыыкакэеи, ацыбжыыккэеи рхэара;
- Ашытыбжы И абжыыкакэа ианрывагылоу;
- Ашытыбжы У абжыыкакэа ианрывагылоу.

Активракэа:

Алтшэа

1 Аҕаҕы:

- еилыргоит ахэоу хэҕакэа (ажэабжытэ, азҕааратэ, ахэаратэ, ахэыцратэ, адҕатэ),
- насҕы иашыашэалоу аинтонациала еитеихэоит;
- ихы иаирхэоит аимадаҕакэа (аха, ахь..)
- иазҕыхыаҕаҕарала имҕаҕыгоит аетикеттэ диалогкэа идыру темала.

2 Аҕаҕы:

- иалихуеит иашоу ахэамҕа аҕэажэаратэ ситуацияҕынтэ, адресат иазҕаҕарала (иаххэап ушҕаҕо? шэышҕаҕо?);
- иашаны ихы иаирхэоит азҕааракэа (дарбан? иарбан?);
- амапкратэ хэҕач (ишь, ишьт);
- ахыҕцынхэракэа (ахаҕытэ, арбаҕатэ) иакэшэо аконтекстла.

3 Аҕаҕы:

- ихы иаирхэоит имариоу аграфикатэ схемакэа;
- аграфикатэ организаторкэа аинформация аихшаразы;
- идырым ажэакэа рҕакы аарҕшаразы дашыклаҕшуеит аконтекст.

4 Аҕаҕы:

- ихы иаирхэоит атекст ашыҕахы иааго ажэакэа рырмариаҕакэа;
- ма арҕаҕы/аҕаацэа иаихэоит.

1 активра

Аҕныҕатэи адҕа ахэшара аҕара: агхакэа аус рыдулара, рыриашара.

2. активра

- ацыбжыыка шытыбжыкэеи анбанкэеи рцара: арцафы ацаџцаа ирзеитеихэоит аграматикатэ материал атемала «ацыбжыыка шытыбжыкэеи анбанкэеи»; ацыбжыыка шытыбжыкэа аус рыдулара; ирхэоит ажэакэа рфы ирпыло абжыыкакэеи ацыбжыыкакэеи; арцафы ацаџцаа ирзеитеихэоит аграматикатэ материал атемала;

Ашытыбжы **И** абжыыкакэа ианрывагылоу;

Ашытыбжы **У** абжыыкакэа ианрывагылоу.

3. активра

- атекст аус адулара: аткст апхъара, анализ акатцара; атекст аиџахэара; азцааракэа рыкэыргылара апышэа аиура.

4. активра

адиктант аџра:

адиктант аџра, ирпыло ажэакэа рфы ашыџабжыкэа И, У ибжыыкоу, ицыбжыыкоу.

Аџныкатэи адтца: иажеинраала џырхэала атцара; ихџылаа, ирыџшы иалкаау ажэакэа рфы цыбжыыка шытыбжык арбаразы џ-дыргакала ишыџагылоу ацыбжыыкакэа.

IV. Ажэа аиагара

Аурок амаџар:

- Ажэа аиагара

Аурок ахыкэкы:

- ажэа аиагара атцара;
- асахъаркыратэ атекст рыџцара;
- аграмматикеи, апунктуациеи, апрактикатэ минимуми хшыџла рхархэара.

1.активра

- Аџныкатэи адтца ахэшъара атцара: агхакэа аус рыдулара, рыриашара.

2.активра

- ажэа аиагара атцара: ажэа аиагара атцара апрактикаџы атцара;
- арџагашэкы акны икоу аџаршыцылакэа рынагзара; ажэа агъхъа, ишазбзиахаша ишаны аиагара антцара.

3. активра

Г. Сақаниа лажәабжъ «Ахәлыңцыс цысу, хәынапу» ағхара, анализ аҕацара, ахатәгәаанагара ахәара; арцафы атцаџәа атекст аҕны ирпыло апунктуация рыхшыџ азылшьтәуеит;

Аәныҕатәи адтца: арцафы ирылтоит адтца, ишазбзиахаша ишаны аиагара ажәақәа: амшын, амыркаңы, ақалмашь, анапы, ашьапы, атларкәыкә, ампахьшы, алыхәта, ашәа, ашә, атәа, аңь.

VII. Нбанк ала иарбоу ацыбжыҕа шытыбжықәа

џ-нбанк рыла иарбоу ацыбжыҕақәа шытыбжықәа

Аурок амаҕар:

- Нбанк ала иарбоу ацыбжыҕа шытыбжықәа;
- џ-нбанк рыла иарбоу ацыбжыҕақәа шытыбжықәа;
- Аурок ахықәкқәа;
- Нбанк ала иарбоу ацыбжыҕа шытыбжықәеи;
- џ-нбанк рыла иарбоу ацыбжыҕақәа шытыбжыҕеи рцара;
- аҕыц алексика атцара, арбеиара;
- ацәажәара аиҕтәра;
- апоезиатә текст аҕәынкылара.

Алцшәа

1. атцафы

- изымдыруа ажәақәа цырала дрыҕхьоит;
- ибжы ҕаны даҕхьоит;
- еилыикаауеит имариоу ахәоуқәа рыла ишьақәгылоу еиуеиҕшым имачу атекстқәа.

2. атцафы

- ибжы ҕаны данаҕхьо иашан иазгәаитоит ахәоу ахәаақәа атекстаф,
- ағхара аан апауза ҕаитцоит;
- иашьашәало аинформациала ахәоу амодалра иазгәаитоит (ажәабжытә, азтцааратә, аңьшьаратә ахәоуқәа).

3. атцафы

- даәазәы дызыҕхьоз атыҕантәи иацитцоит аҕхьара;
- иҕшаауеит, даҕхьоит атекст аҕны арцафы иалыикааз атыҕқәа;
- ибжы ҕаны, еилкааны даҕхьоит.

Активрақеа

1. активра

- Нбанк ала иарбоу ацыбжыыка шытыбжықеа: арцааы идирцоит нбанк ала иарбоу ацыбжыыка шытыбжықеа рахь атцанакуа; **б, в, г, г, ж, ц, з, з, к, қ, к, л, м, н, п, п, р, с, т, т, ф, х, х, ц, ц, ч, ч, е, ш, е;**
- атцаацеа аеаршыцылақеа нарыгзоит.

2. активра

- е-нбанк рыла иарбоу ацыбжыыкақеа шытыбжықеа: арцааы идирцоит е-нбанк рыла иарбоу ацыбжыыкақеа шытыбжықеа рахь иатцанакуа; **гә, гә, дә, жә, зә, кә, қә. кә, тә, тә, хә, хә, цә, цә, шә** – шытыбжыык аадырцшуеит;
- атцаацеа аеаршыцылақеа наргзоит.

3. активра

А. Цьонуа иажеинраала «Цхабжьон тынчран» аґхьареи, анализ аґатцареи; ахәылаара, цәахәак ала ирытцшь-нбанк ала иарбоу ацыбжыыка шытбжықеа, е-цәахәак ала ирытцшь е-нбанк рыла иарбоу ацыбжыыка шытыбжықеа;

Аәныґатәи адтца: Урыхцәажәа асахьақеа, ишыақәыргыл, иантца х-хәоук, асахьақеа ухы иархәаны, ирытцшь нбак ала ишыақәгылоу ацыбжыыка шытыбжықеаи, е-нбанк рыла иарбоу ацыбжыыка шытыбжықеа.

VIII. Иґшқоуи ибәбәоуи ацыбжыыка шытыбжықеа

Аурок амаґәар:

- Иґшқоуи ибәбәоуи ацыбжыыка шытыбжықеа

Аурок ахықәкқеа:

- иґшқоуи ибәбәоуи ацыбжыыка шытыбжықеа рґцара;
- иааркьафены, ибзианы, ахшыә рыґтаны, агәаанагарақеа раарцшра;
- амультифильм ахәацшреи, аилыргареи, ахатә гәаанагара аарцшра, ироуыз ацәныррақеа рыхцәажәара.

Активрақеа:

1. активра

- Аәныґатәи адтца ахәшьара аґара: агхақеа аус рыдулара, рыриашара.

2. активра

- ип̄шқоуи иб̄эб̄оуи ацыбжы́ка шытыбжы́кәа: атема ҕыц ацара;
- ип̄шқоу ацыбжы́ка шытыбжы́кәа адырбоит ар̄г̄шқага дырга –б̄ ахархәарала;
- иг̄ғәоу ацыбжы́ка шытыбжы́кәа адырбоит дырга –Ә ахархәарала;
- ацәәцәа аеаршыцылара наргзоит, ар̄п̄шқа дырга ахархәарала.

3. активра

- агәаанагара аарп̄шра: амультифильм иахәап̄шуеит, еилдыргаргоит, рхатә гәаанагара аадырп̄шуеит, ироуыз ацәныррақәа ирыхцәәжәоит.

Аәны́катәи адтца: Т. Ацәба иажеинраала «Ашәишәикәа заазахьада:» и ҕырхәала ацара, ахәылаа, иалкаау ажәәқәа рҕы иб̄эб̄оу ацыбжы́кақәа цәб̄әак ала, ип̄шқақоу ацыбжы́кақәа – ә-цәб̄әак рыла ирытцшь.

IX. Ақышәхаргьежьратә цыбжы́ка шытыбжы́кәа

Аурок амаҕәар:

- Ақышәхаргьежьратә цыбжы́ка шытыбжы́кәа

Аурок ахықәкқәа:

- ақышәхаргьежьратә цыбжы́ка шытыбжы́кәа ацара;
- алексика арҕиара;
- аиҕәәцәажәара арҕиара;
- ацәажәаратә етика анормақә рыхьчара.

Активрақәа

- атекст ацакы аарп̄шра;
- атекст аиҕәхәара;
- атекст аҕнытә ақышәхаргьежьратә цыбжы́ка шытыбжы́кәа арбара.

1. активра

- Аәны́катәи адтца ахәшьара аҕара: агхақәа аус рыдулара, рыриашара.

2. активра

- Арцәаы ақышәхаргьежьратә цыбжы́ка шытыбжы́кәа : ақышәхаргьежьратә цыбжы́ка шытыбжы́кәа диртцоит;
- аиҕәәцәажәара аиқәыршәара тема аҕырмакы аҕны;
- изхысхьоу алексика агәалашәара;

3. активра

арцәаы ацәәцәа дырзап̄хьоит атекст, ацәәцәа атекст аныртцоит, атекст аҕы ирп̄ыло ақышәхаргьыжьратә цыбжы́ка шытыбжы́кәа атцрышьуеит;

Амтәышәампыл

Хәуцғы-дугғы, азгабцәагы, ацкәынцәагы бзиа ирбоит амтәышәампыл. Акәа ақалақь ағы иеиҕәау азгабзәа ргәыц аицлабрақәа рғы лассы-лассы аиааира иагоит.

Аәныкәтәи адтә: Ихәа ақышәхаргәежәратә цыбжыкәкәа азырбо анбанқәа. Иантә дара злоу ажәәкәа.

Х. Алфавит

Аурок амаҕәар:

- Алфавит

Аурок ахыкәккәа:

- алфавит аҕара;
- ахтхәаа иикәыршәара;
- ахатә гәаанагара алогикатә аарпшрей, хыкәкыла еипшым аәратә тексткәа раҕҕарей рзы алшара аҕиара.

Активрақәа

- алфавит аҕара;
- арҕағы дырзапхьоит алфавит;
- анбанқәа рхатәы хьзи рхатә тыҕи рymoуп, урт зегы реишьтагыла алфавит ахьзуп;
- алфавит аишьагылара длырбоит.

1. активра

- Аәныкәтәи адтә ахәшьара аҕара: агхақәа аус рыдулара, рыриашара.

2. активра

- арҕағы ҕаәҕеи алфавит аус адырулоит;
- аҕаәҕәа анбанқәа рыхьызқәа ирыпхьоит.

3. активра

- аҕаәҕәа алфавитла еишьтаргыланы ажәәкәа рғы иалкаау анбанқәа рыоит:
- амра, аҕама, абжы, агәы, аәадара, атәан, апарпанта, ахазына, аҕаб, азаза, ашьапы, аҕам, афырхатә.

4. активра

- аҕаәҕәа шыкәс ғыц иазку ахтхәаа иеикәыршәаоит;
- рыхтхәаакәа еибырхәоит;
- арҕағы дырзапхьоит ажәабжь «Ашыкәс ғыц».

5. активра

Ашыкәс җыц

Шәара ижәдыруама? Раҗхәза ашкәс җыц азы асаз архәара иалагеит Германия. Ускан аңсаз амахәкәа ирхыршыуан атәәкәа, ахаа-мыхаакәа.

XVII ашәышкәсазы ицәыртцит аңсаз азы ахәмаргакәа: ихъзыркыз аңсагъкәа, ақәаад иалхыз ашәткәа. Иахъа аңсазкәа дырхиоит асаркъеи, ақәаади ирылху еиуеипшым ахәмаргакәа рыла.

Ажәытәаан зынҗа-пхынҗа еснагъ ииатцәоу атциаакәа алаңши, ачымазарей урцәырхъоит хәа рыпхъазоит. Убри аҗнытә ауаа рышәкәеи, рҗенцъыркәеи дырхион еснагъ ииатцәоу атциаакәа рмахәкәа рыла.

ирахаз ахәамта иахцәажәоит, ргәаанагаракәа еибырхәоит, рцәанырракәа аадырпшоит.

Аәныкатәи адта: Иантца алфавит актәи атыпъ инаркны
16-тәи аҗынза игылоу анбанкәа ишьтаргыланы.

XI. Ахъызкәеи, абхъызкәеи, ажәлакәеи нбан дула рыџра

Апҗстәкәа рыхъызкәа нбан дула рыџра

Атәылакәеи, ақалақъкәеи, ақытакәеи, азидаскәеи, амџакәеи рыхъызкәа нбан дула рыџра.

Аурок амаҗәар:

- Ахъызкәеи, абхъызкәеи, ажәлакәеи нбан дула рыџра;
- Апҗстәкәа рыхъызкәа нбан дула рыџра;
- Атәылакәеи, ақалақъкәеи, ақытакәеи, азидаскәеи, амџакәеи рыхъызкәа нбан дула рыџра.

Аурок ахықәккәа:

- ахъызкәеи, абхъызкәеи, ажәлакәеи нбан дула рыџра;
- апҗстәкәа рыхъызкәа нбан дула рыџра;
- атәылакәеи, ақалақъкәеи, ақытакәеи, азидаскәеи; амџакәеи рыхъызкәа нбан дула рыџра;
- апоезиа атекст атцара;
- ииашаны, исахъаркыраны аҗхәара аиҗтәра;
- ахәыцрей, алексикатә аттәара;
- ахатәы џыракәа рариашара.

Алцшәа

1.атцәы

- еиқәиршәоит аграгматикатә тексткәа, ишахәтоу еибитоит урт рмоделькәа атқәтәи аструктура-композициатә аҗазшьарбагакәа азгәатарала.

2. аҗаҗы

- еикәиршәоит ихатәы җышәа аазырҗышуа атекст азгәатара, ашыагәыт азгәатарала.

3. аҗаҗы

- ахатәы җышәа зныҗышуа имачу имариоу ажәабжтә текст ашыақәыргылара ацхыраага ахархәарала, ма урт рыда (иаххәап, “Сара сымшиира”, “Ашықәс Ғыц сшаҗылаз”, уб. ит.).

4. аҗаҗы

- имачу имариоу ажәабжтә текст ашыақәыргылара ацхыраагақәа рхархәарала (иаххәап, ахтыс аилыргара ирыдгалоу хә-зтәарак ртак ала “дарбан?”, “Иаба”? “Иарбан”? “Ианба”? “Избан”? атак атара мәала).

Активрақәа

Ахыызқәеи, абхыызқәеи, ажәлақәеи нбан дула рыџра;

Аҗстәқәа рыхыызқәа нбан дула рыџра;

Атәылақәеи, ақалақьқәеи, ақытақәеи, азиасқәеи; амәақәеи рыхыызқәа нбан дула рыџра;

аматериал ашыақәзыргәғәаз аҗаршыцылақәа реикәыршәара;

атекст аҗхәареи, анализ аҗатцареи;

аҗаҗцәа изықхьаз еитәрхәоит, рхатәгәаанагара аадрыҗшоит;

аҗыц лексика итцоит, апрактикаҗы ихы иаиырхәоит.

Активра

- Аҗныҗатәи адтца ахәшьара атара: агхақәа аус рыдулара, рыриашара.

Активра

- арҗаҗы аҗаҗцәа идиртцоит анбан дула ирыџуа ажәақәа;

- ахыызқәеи, абхыызқәеи, ажәлақәеи нбан дула рыџра;

- аҗстәқәа рыхыызқәа нбан дула рыџра;

- атәылақәеи, ақалақьқәеи, ақытақәеи, азиасқәеи; амәақәеи рыхыызқәа нбан дула рыџра;

- изхысыз амтериал шыақәдыргәғәоит.

3. активра

арҗаҗы азтәарақәа акласс ирзықәиργылоит;

адиктант: арҗаҗы атекст аҗаҗцәа дырзаҗхьоит;

Кәтол ақыта дууп. Ара иит ирацәәны еицырдыруа ашкәыәцәә: Иуа Абас –иңа Коғониа, Иван Бинкәыкә-иңа Папаскәыр, Алықса Едгы-иңа Лашәриа, Арушьян Еикәың-иңа Касланзиа, Анатоли Тархәын-иңа Цыңцәл, Шоҭа Иугәан-иңа Чкадуа, Платон Хәамңа-иңа Бебиа, Мушьни Ирод-иңа Миқиа, Мушьни Таииа-иңа Лашәриа. (арцагашәкәы аңнытә).

4. активра

атцәәцәа иыыз адиктант аңны ирпыло агхақәа дыриашоит артцәы ицхыраарала; ихылаа, ирытшь ахатәы хыызқәа, ихәа дара закәытә хатәы хыызқоу:

Агъсны азиақәа рыла ибеиоуп: Ритца, Ритца хәычы, Амткәал, Бебесыр, Инқыт, Адәы-әада-загъшь, Папанткәыр. Гагреи, Пицундеи, Гәдоутеи, Афон-ҕыци, Акәеи, Очамчиреи – амшын иагъну еицырдыруа гәабзиарачагъартәқәоуп. Агъсны мратәшәарахьтәи ахәаа алагоит Гьачрыгъшь ақытала.

Аңныкәтәи адтца: ишәыыы әба-әба хәоу –ақалақәеи, ақытәеи, азиаскәеи, аҗстәкәеи, амәәкәеи рыхыызқәа.

XII. Азтәарақәа дарбан? иарбан? дызустада? изустцәада?

аҗак рызто ажәәқәа

Аурок амаҗәар:

- Азтәарақәа **дарбан? иарбан? дызустада? изустцәада?** аҗак рызто ажәәқәа

Аурок ахықәкқәа:

- Азтәарақәа дарбан? иарбан? дызустада? изустцәада? аҗак рызто ажәәқәа ртцара;
- аматериал шықәзыргәгәо ҕаршьцаыларакәа реикәыршәара;
- асахьақәа ахархәарала ахтәарақәа реикәыршәара;
- азтәара ақәыргылара аңышәа аиура;
- алакика атыртәара;
- ацәажәара аигәтәра;
- аҗхәареи-аҕреи астратегия атцара.

Активрақәа

- артцәы идиртцоит атема: дарбан? иарбан? дызустада? изустцәада? аҗак рызто ажәәқәа;
- атема ашықәиригәгәара;
- аҗхәареи, аҕреи астратегия арҕиара;

1. Активра

- Аһныкатәи адтца ахәшьара аҫара: агхақәа аус рыдулара, рыриашара.

2. активра

- ишьақәыргыл асахьа ухы иархәаны ажәабжь; ихәа асахьафы иупыло азтцаарақәа **иарбан? дарбан? изустцәада?** аҫак рызто ажәақәа;
- **иарбан?** – абга, асы, амра
- **дарбан?** – аихабы, артцафы. ахақым
- **изустцәада?** – ачкәынцәа, азҫабцәа, атцафцәа.

3. активра

- артцафы дапхьоит ажәеинраала, атцафцәа атетрадь ианыртцоит;
- артцафы адтца рылтцит ажәеинраала, иатцыршьырц ажәақәа, асы, амра, аҫта, ардәынак, ачықь, аҫшыц, ашшағьыч;
- артцафы адтца рылтцит изтцыршьаз ажәақәа азтцаарақәа рзықәыдыргыларц, ихәа дара иаадырпшуа.

Са сындәылцит адәахы,
Асы кажьуп шамхахы.
Амра «тцитцу» канатцеит,
Аҫта инавалеит, абан.
Ардәынак ылатәан ачықь,
Ифықә-фықәшәа ауит хәычык.
Аҫшыц иамхоит ашшағьыч -
Аҫаҫынтәоуп иахьағьыч. (Т. Аҫба)

Аһныкатәи адтца: ихылаа артцагәашәкәа аину алакә «анхаи амшәа», иалкаау ажәақәа ирзықәыргыл азтцаарақәа, ихәа дара иахьатцанакуа.
иантца амаҫәар ахьз азырбо ажәақәа фба.

XIII. Азтцаарақәа иҫаитцозеи? иҫалтцозеи? иҫанатцозеи? иҫартцозеи?

аҫак рызто ажәақәа

Аурок амаҫәар:

- Азтцаарақәа иҫаитцозеи? иҫалтцозеи? иҫанатцозеи? иҫартцозеи? аҫак рызто ажәақәа.

Аурок ахықәкқәа:

- Азтцаарақәа иҫаитцозеи? иҫалтцозеи? иҫанатцозеи? иҫартцозеи? аҫак рызто ажәақәа;
- алаксика аҫырҫәара;

- асахьақәа ахархәарала ахтәаарақәа реикәыршәара;
- аматериал шыақәзыргәгәо ҟаршьцаыларакәа реикәыршәара;
- азтәара ақәыргылара апышәа аиура.

Активрақәа

- артәаы идиртәоит атема иҟаитцәо? иҟалтцәо? иҟанатцәо? иҟартцәо? аҟак рызтәо ажәақәа;
- атема ҟыц ишыақәзыргәгәо аҟаршьцаыларакәа аҟатцара;
- алексика аус адулара;
- асахьа ахархәарала ахтәаарақәа реикәыршәара.

1. Активра

Аҟныҟатәи адтәа ахәшьара аҟара: агхақәа аус рыдулара, рыриашара.

2. активра

- ишыақәыргыл асахьақәа рыла хәоук-хәоук, иантәа, ирытцшь тәаҟәак ала амаҟәар ахьз узырбо ажәақәа, ҟ-тәаҟәак рыла – амаҟәар иҟанатцәо узырбо ажәақәа, изтцушьыз ажәақәа ирзықәыргыл азтәарақәа.

3. активра

- артәаы атәаҟәа ажәеинраала дырзапхьоит, атетрадъ иантәаны ҟырхәала иртәоит;
- артәаы адтәа ритәоит, ирытцшь амаҟәар иҟанатцәо узырбо ажәақәа, ихәа зтәарақәас зтәк ҟартцәо.

са сҟыхеит,
са сгылеит,
са снықәлеит адәы.
амра-пшзәа сҟылеит,
исымхуа снапы. (Р. Лашәриа)

4. активра

- артәаы атәаҟәа адтәа ритәоит ажәақәы аныртарц, амаҟәар иҟанатцәо узырбо ажәақәа ҟба-ҟба рыцтәо: акәты, ажә, ацгәы, ала, аҟы, арбагъ.

Аҟныҟатәи адтәа:

аҟны иҟашәтәа артәагашәкәы иану 234 аҟаршьцаылара;

ааны икашәтца арцагашәкәы иану 235 аеаршыцылара;
фырхәала ишәтца Р.Смыр иажәеинраала.

XIV. Еигәыцхәу ажәәқәа

Ашьтынгылақәа

Аурок амаҭәар:

- Еигәыцхәу ажәәқәа
- Ашьтынгылақәа.

Аурок ахықәкқәа:

- еигәыцхәу ажәәқәа
- ашьтынгылақәа
- аҭапыцтә цәажәара арҭиара
- алексика аус адулара
- даеазәы дызлагаз аҭхьара анагзара
- атекст аҭы арцааы еихәо атыҭ ҭшааны анагзара.

Ақтиврақәа

- арцааы атеориатә материал дирдыруеит, идиртцоит;
- ишьақәзыргәгәо аҭашыцылақәа картцоит;
- аиҭацәажәара апышәа аиура;
- амультифильм ахәаҭшра, ахцәажәара, рцәаныррақәа аадырҭшуеит;
- аҭра апышәа аигәтәра;
- атекст аҭхьара, анализ аҭатцара, азтцаарақәы ииашаны рықәыргылара аҭшәа аиура.

Алцшәа

1. аҭааы

- ицқьаны ииҭеуеит, атекст аграфикатә структурақәа друқәныкәоит;
- ишахәтоу дрықәшахатхоит арыцхә аҭы ахызқәа, аҭатцара аазыргышуа ажәәқәа.

2. аҭааы

- аконтекст ишахәтоу ала ихы иаирхәоит аҭатцарба аамтақәа (иасхьоу, уажәтәи, икалаша);
- ихы иаирхәоит аидхәалагақәа ажәәқәа ргәыҭ ахәоу аҭы реидхәаларазы;
- иашаны ихы иаирхәоит ажәабжәтә, ацышьаратә, азтцааратә хәоуқәа (иашан).

3. аҗаҗы

ихы иаирхэоит аҗатцарба формақәа, насғыы ахэоу антэамтаҕ иахэтоу адыргақәа иргылоит (акэаҗ, азцааратэ дырга, аҗышьяратэ дырга);
иидыруа алеқсика ихы иаирхэоит;
ишахэтоу ихы иаирхэоит аҗэажэара аетикеттэ формақәа апрагматикатэ.

4. аҗаҗы

- азцаара икэиргылоуит/аҗак җаитцоит дыззызыҗрыз атекст иадхэаланы;
- атекст ахы аитцоит.

5. аҗаҗы

- атекст иатцанаку аперсонажқәа еилиргоит (урт зеигьшроу, рдыргақәеи рхатэчыдарақәеи);
- ихатэы жэақәа рыла еиҗаихэоит иидыруа атекст аепизод аҗакы (иллиустрацияқәа, даҕа хырхарҗақәа рхархэарала).

1. активра

- Аҗныҗатэи адҗа ахэшьара аҗара: агхақәа аус рыдулара, рыриашара.

2. активра

- арҗаҗы атеориатэ материал дирдыруеит, идирцоит;
- ишьақәдыргэҕэоит аҗаршьцыларақәа рыла.

3. активра

- арҗагашеҕеы иану 259 аҗаршьцылара ахылаа;
- ирытцшь ажэа ашьха иахылтцны иуоуз еигэыцхэу ажэақәа.

4. активра

- адиалогқәа реиқэыршэара атемала, «Ғыҗыа аиҒызцэа», реиҒацэажэара сахьаркырала анаҗара.

5. активра

- арҗаҗы аҗаҗцэа атеориатэ материал атема: Аҗынғыла дирдыруеит, идирцоит;
- ашьақдыргэҕэоит аҗаршьцыларақәа рыла.

6. активра

- атекст аҗхьара, анализ аҗатцара;
- атекст.

«Ашыапылампыл»

Витали Дараселиа ианалукааша шыапылампыласын. 1981 шықәсазы уи Европатәи атәылақәа Ркубок ианаршьеит 5 шықәинеипынкыланы, 1978 шықәса инаркны 1982 шықәсанза Витали Дараселиа -33 шык иреигъзас ашыапылампыласәцәа дыруазәкын. (артцагашәтәы аҕнытә).

7. активра

- амультифильм аиахәаҭшуеит, еиҭахәоит, рцәаныррақәа аадырҭшоит.

Аҕныҕатәи адтца: артцагашәкәы аҭнытә аҭаршьцылара 265 аҕатцара.

ишьақәыргыл, иантца ашьтынгылақәа- за , наза, нтәы, нтәи, ҕа злоу ажәақәа, ирылх урт хәоук-хәоук.

XV. Ахәоу

Аурок амаҭәар:

- Ахәоу

Аурок ахықәкқәа:

- атема ҕыц: ахәоу;
- ахәоу атипқәа реилкаара атцара: аҭынчтәи, азтцааратә, аҕышьаратә;
- алексика арбеиара, аиҕәтәра;
- ахәоуқәа реиқәыршәара арҕиара;
- аҕхьареи-аҕреи реиҕтәра.

Ақтиврақәа

- артцаҕы атцаәцәа атема ҕыц Ахәоу диртцоит;
- ахәоу атипқәа реилкаара атцара: аҭынчтәи, азтцааратә, аҕышьаратә;
- атема ҕыц ашаьқәыргәғәаразы аҭаршьцыларақәа рыҕатцара;
- атекст аус адулара;
- алексика ҕыц атцара;
- ахәоуқәа реиқәыршәара ртцара; (аҭынчратә азтцааратә аҕышьаратә).

1. активра

- Аҕныҕатәи адтца ахәшьара аҭара: аҕхақәа аус рыдулара, рыриашара.

2. активра

- артцаҕы атема ҕыц рыдигалоит, ирзеиҭеихоит;

- атема ашыақыргәғәаразы ағаршыцыларақаа кәртцит.

3. активра

- Иашаны урыгыһа ахәоукәа, иахынтәо игылоу адыргақаа урызхәыцны.

4. активра

- атекст шәапһа, еиҫашәхәа;
- ахәоу антәамтағы игылоу адырга иаанаго шәхәы.

Амра – Адунеи аргыхага!

Азын асы аует. Азқаа аҫаа рыхшәылоит. Атлақаа рыбьқаа каҫсоит.

Агыхарра аныкам, абзаара зегы рзы икам. Агыхарра аныкәоу, зегы рыгысы талоит, иныкәоит, инхоит.

Агыхарра кәзтәоит? Амра.

Амра анаагыхалалак, асы шытытуеит, аҫаа зытны ицоит. Агыстәкәеи агысаатәкәеи рыгысы рылалоит. Атлакәеи ахаскыни ирызхаует.

Икәзтәоит абас? Амра.

Ауағы ағы иргылоит. Ағы ағы иалырхует.

Ашәагыыцагы амра иаазоит. Ағы ргыхагас амрей амцей амоуп.

Азлагара агыкәрей алагоит. Алуқаа азы иаргыжъеит.

Абас ауагытәыса нырхагас ииҫаху зегы – амра инаҫоит!

Қы. Агәмаа

аҫағы	еснагы	зны-зынла агха кәуҫоит	аҫахызаара
еиҫеиҫәоит игәаанагара атекст аҫны иҫоу аҫагы			
ихатәы дыррақаа ирыдихәалоит иахаз			
агыҳара: 1.имарианы идыруеит иидыруа ажәақаа, ихьчоит аатгылара адыргақаа рҫны, иҫшаауеит атекст аҫны иарбоу агыҫ.			
аҫра: 1.ахәоукәа рынҫәамта аҫны иргылоит иакәнагоу адыргақаа, 2. дагыхьоит ихатәы анҫамта ибжы тыганы, 3.ириашоит иибаз агхақаа.			

